

Toponimoak errespetatu

Luis Mari MUJICA

Izenburuak dasalguna taluzkoa izan behar baluke ere (eta hala-ko ustean geunden orain arte) ez da egia. Berrikitlan Nafarroako Berriozar herrian, udaletxeak, asmoak ukan omen ditu bertako kale-izen toponimiko zenbaiten ordaina gaztelaniaz ondoan ezartzeko. Horrelako asmoak Bush iparramerikar presidente harroxko eta beodoak –basoan suterik gerta ez dadin– zuhaitzak ebakitzea proposaturikoaren parekoa dirudi... Xabier Lasak salatu zuen *Diario de Noticias* egunkariaren orritan halako asmoak suposa lezakeen kirtenkeria, eta sen guztiz, gainera. Arazoak gerora bere sona ukan du, alde eta kontra. Horrelako ekimenak Nafarroako UPN alderdiaren inguruan garatu bide dira, tamalez, eta orain urtebete inguru alderdiak Iruñea eta euskararen eskualde mistatik gure hizkuntzaren idatz-aztarna publiko guztiak ezabatzearen ildotikoak dira. Sineskaitza, baina egia gerta daiteke egun batean. Hala ere, Nafarroako Justiziaren Epaimahi Gorenak, zorionez, deuseztatu berria du bertako Foru-Gobernuak 2001.eko otsailaren 5-ean jalgitako euskaren erabilpen-legea. Epaimahi Gorenak irizten du Nafarroako gobernuak modu maltzurrian jokatu zuela legea jalgi aurretik –beste arrazolen artean– Euskararen Kontseiluaren irizpidea kontuan izan ez zuelako.

Baina, gatoz toponimoen arazora. Berriozarko udaletxean norbaitek uste izan du euskal toponimoak ere itzulgarri direla euskalde mistako elebitasun-legea zintzoago betetzearren. Ausarkeria hori, ordea, guk euskaldunok Bizkaiko *Arboleda*, Gipuzkoako *Villabona*, Arabako *Manzaneda* tokizenak aurrerantzean *Zuhaizti*, *Hirion* edo *Sagastiet*a bezala ematen hasiko baikin bezainbat txaldan eta taluga-bea litzateke. Dena den, aipaturiko kasuetan gaitzerdi ze toponimoen itzulpena aski eroso agitzen da. Molatan itzuli egoki, ordea,

euskarara *Balmaseda, Carranza, El Busto, El Villar* bezalakoak kontra-ko bidea hartuta? Komeni da, dena den, euskaramano batzuen alderantzizko jarrera akritiko eta estupidoa (edo eta inperialista nahi baduzu ...?) salatzea. Hain zuzen, jatorri gaztelaniarra duten *Villabona, Carranza, El Ciego, El Villar* bezalakoak gure mapa batzuetan **Billabona, *Karrantza, *Elziego, *Elbillar* modura azaltzea barkaezinezko lotsakizuna da. Ez dago eskubiderik hain ertsia izateko... *Villabona* tokizenaren pean gaskoiniar mintzairaren arrastoa datza, eta *Carranza*-ren izenpean gaztelaniarena. Hain zuzen, Euskal Herriko geografia gehiena (ia %85-etik gora) deituraz euskalduna izaki, tokian tokiko toponimoak errespetatzekoak dira. Goikoa txarto bada, alderantzizko ausarkeriarik franko ere bada han-hemen. Gure ustean, jatorri euskalduna duen toponimo oro bere egungo euskal ortografia arautuan eman behar litzateke soilik, hau da, inoiz ez *Zumárraga, Urquizu* edo *Urrechua* modura (Madrilen espainiar nazionalismoaren korifeo diren ABC edo La RAZON egunkariek, maiz, ematen dituzten erara), gure ortografiaren araura makurtuta *Zumárraga, Urkizu* eta *Urretxu* bezala baino. Euskarak Franco hil zenetik lorturiko status ofizialari askok muzin dagio... Euskarak badu gaur ortografia arautua (XX. mende hasiera arte gaztelaniar edo frantsez moldetara ematen zena). Gauza bat da hiri *nagusietako* ordainak hizkuntza bakoitzak bere tradizioaren erara ematea (kasu, gaztelaniaz *Burdeos* Bordeaux, Tolosa Toulouse orde...), eta bestea toponimo tipi edo ez hain ezagunetan jatorrizko ortografia ez errespetatzea. Beraz, **Karrantza* eta *Elziego* -inolako tradizioz gabe- euskal grafiaren moldera makurtzea bezain absurdo eta penagarria da *Zumárraga, Urquizu, Gáinchurizqueta* gisakoak idazten jarraitzea... Hor itsukeria nazionalista eta aberranteak (ala kulturgabezia kamutsa) tartekatzen dira. Eta itsukeria bera, noski, gure Gasteiz, Donostia, Iruñea saihestuta, gaztelaniaz soilik *Vitoria, San Sebastián, Pamplona* formulekin jarraitzea (Espainian ematen diren telebista gehienek egiten duten bezala...). Jakitekoa da euskal ordainak (Donostia, Gasteiz, Bilbo kasuetan...) *Lleida, Ourense* edo *Girona* bezain ofizial direla (baina espainiar nazionalismoa uzkur da, oso maiz, euskal toponimo nagusiekiko... Hala jokutzen duten TV 1, TV 2, Antena 3, Canal Plus bezalakoek... Zergatik katalanak bai, eta gureak ez?

Euskal deituren grafiarekin bestainbeste jazotzen da. Zergatik jarraitzen dute espainairrek *Chapartegui, Urquidi, Echeberria, Achalandabaso* idazten -izen horien euskal jatorria medio- gure ortografiaren arauetara makurtu gabe? Bestenaz, **Kiroga, *Kaballero* gisakoak

horrendoak liratekeen bezala (eta horrelakoak ere ematen dira, tamalez gure artean...) arbuiztekoak dira gure egitate linguistiko be-
rezia ukatu bide duten *Ach-buru*, *Azquenportu*, *Oquiñarena*... mo-
duko idazmoldeak. Zenbat nahasketa eta errespetu-eza, tamalez,
gure jatorrizko toponimo, deitura eta bestelako izenen ortografian!
Euskal Herriko kolingualismoak –elebitasun ofizialak– muga horiek
elkarren begirunean gainditzea eskatzen du, zinez.

Baina, Berriozar herriko udaletxearen norbaiteren asmotan beste
oker adierazgarri eta gaitzagarrik bazegoen, ausaz ... Esate batera-
ko, *Rekalde*, *Lekoagaña* edo *Ripa* bezalako toponimio hipotetikoetan
"Ribera del arroyo", "Alto del lugar" edo "Ribera" itzultzea eroso
samarra litzatekeena (beraien erroak oraindik aski argiak zaizkigula-
ko) zer egin tokizen baten etimologia hain nabarmena ez denean?
Nola itzulliko lizkigukete Berriozarko listo horiek *Eraso*, *Areso*, *Inbu-
luzketa*, *Uitzi*, *Ihabar*, *Etaio* moduko tokizenak? Kasu bakoitzean jen-
de oso adituen kontseilua behar litzateke, eta adituek maiz ez lukete
iritzi bera emanen... Ze katramil! Aber, zer ote da *Eraso* hori (agian,
**erain-so* = sembradío) eta *Areso* (agian, **are-so* = arenal?).

Toponimoek -beste elementuekin batera- eskualdearen paisaia
integrala eta ekologia osatzen dute. Euskal toponimok Nafarroako
paisaia eta ekologia kulturalaren –mendeetako ingurunean- funtsezko
osagai izan dira, eta, gutxienez, bere lurraldearen % 80-a hala dago
gauzatu... Zergatik hasi orain sasi-itzulpenen bidegabekeria estupi-
doekin, maiz, toponimo askoren etimologia ziurra ezaguna ez dugu-
nean? Zilegi al litzateke mania hori alde guztietara hedatzea? Tokian
tokiko, eta aldardean aldardeko, adierazpen sozial eta psikologikoak
ere kontuan hartzekoak dira. Adibidez, zilegi ote litzateke ABC (egun-
kariak lehen) eta *La Razón*-ek (egun) egiten dutena, hots, *Jose
Eguibar* edo *Jabier Arzallus* moduko perlak idaztea, egunkari beralek
Jacques Chirac (eta inoiz ez **Santiago Chirac*), George Pampidou
(eta sekula ez **Jorge Pampidou*) dakartenean? Zein euskaldunak
idatziko luke gaur **Joseba Andoni Primo de Rivera*, edo eta **Joseba
Mirena Aznar* modukorik? Bada, espainiar nazionalismoak horrela-
koak ere jalgitzen ditu pudore askorik gabe... Mesedez. Tokian toki-
ko aldarteek kontuan izatekoak dira norberaren nazionalismoaren
ostikadak edonora hedatu gabe. Laburtzeko, espainiar egunkari eta
idaz-kietako **Urquizu*, *Echegoyen*, *Eguibar*, *Chapartegui* moduko gra-

fiek penintsulako beste kultura baten moldeak ez-onartu nahia islatzen dute (eta hor bada zer pentsatu eta aldatu...).

Baina, orobat, kontzeptu abstraktoak islatzen dituzten *kale-izen-degietan* ere (Iruñean, *Plaza del Vinculo*-rekin gertatzen den bezala) *Constancia Kalea*, *Unidad kalea* gisakoak jartzea lelokeria txaubinista litzateke gaztelaniaren aldetik, ezen ez dira gauza bera toponimoak eta ideia abstraktuak, azken hauek itzulgarri direla –kasu gehiengutan– inguruko hizkuntza ofizialetan.

Hau dena askatu nahi izan dugu Berriozarko udaletxeko norbaiten asmoak ikusita (nahiz Antonio Navidad zinegoitzak berrikitan baietsi duen halakorik aitzinera eramateko idelarik ez dela, benaz, egon). Nafarroan euskarak bidegabekeria larregi jasan du epe laburrean -edozein trafikotik iragarpen ezabatzeko bideak jartzeko lehian-, baina abstruso eta gaitzagoa litzateke oraindik berez euskal toponimo den izen bat *gaztelaniar* itzulpenez hornituta azaltzeko lehia. Burla hori behar zukeen gure ekologia linguistikoak, aber, bere ekologia eta paisaia integraletik erauzteko... Hori Ipar Ameriketako *I,II,XI Etorbide* edo *Avenida*-izen kasuetan bezala aseptiko jotzeko litzateke. Guk ez dugu halako asepsiarik nahi. Ez horixe! Guk gure aspaldiko izenen zapore eta fonia gozatu nahi dugu... Hori guztia edozein absurdokeria eta aberrikeriaren aurretikoa da... Hala uste dugu guk, behintzat.